

Философски алтернативи

Philosophical alternatives

1/1999

ГОДИНА VIII
VOL. VIII

СПИСАНИЕ НА ИНСТИТУТА
ЗА ФИЛОСОФСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
ПРИ БАН

СЪДЪРЖАНИЕ

ФИЛОСОФСКИ ТЕКСТ С КОМЕНТАР

Лудвик Флек – Възникване и развитие на един научен факт	3
Константин Янакиев – Как така възникват фактите?	14

ИДЕИ И ДИСКУРСИ В ПОЗНАНИЕТО

Васил Пенчев – Физическият и философски проблем „Какво е сега?“	26
Веселин Петров – Апорните на Зенон, отношението на Анаксагор и Лайбниц към тях и съвременната математика	34

ЛОГИКА

Мартин Табаков – Една идея за класификация на логическите системи	46
Енгелсина Тасева-Самодивкина – Логика, емпирия и доказателност	62

ФИЛОСОФСКА АНТРОПОЛОГИЯ

Здравко Дунов – От динамичната към хомокоσμическата система, или опит за логическа „история“ на световния разум	72
---	----

ФИЛОСОФИЯ И ВЛАСТ

Дейвид Дърст – Критика на насието и граници на толерантността в ранно-либералните идеи на Лок	84
---	----

ИЗ ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРСКАТА ФИЛОСОФИЯ

Димитър Цацов – Сто години от рождението на Цеко Торбов	101
---	-----

ФИЛОСОФИЯ И ИКОНОМИКА

Атанас Леонидов – Към икономическата теория на прехода	108
--	-----

РАЗМИСЛИ

Анани Стойнев – Мигове	125
------------------------------	-----

ОТЗИВИ

Азаря Поликárov – Как от десет разнородни положения се стъкмява „система“ на принципите на науката?	134
---	-----

ВАСИЛ ПЕНЧЕВ

ФИЗИЧЕСКИЯТ И ФИЛОСОФСКИ ПРОБЛЕМ „КАКВО Е СЕГА?“

В статията „Светът в езика и във физиката“* в известна степен обосновах необходимостта от разглеждане на въпроса за Сега, при което той става централен за разбирането на езика и се имплицира неочакван подход към кинематиката – дял от физиката, който се занимава с движението. От философска гледна точка следваше да се направи разграничение между Сега и не-Сега.

Главният извод беше, че Сега е областта, в която може да има две (и, разбира се, много повече) обособени неща, а не-Сега е там, където има по принцип едно. Сега беше оприличено на „курсор“ или на разплитането на шнур, който пак се сплита.

Проблемът на тази статия е как да опишем математически и физически областта Сега в съответствие с направеното философско допускане, че Сега е „областта на две“.

I

И така, ако се изостави субект-предикатната рефлексия върху езика – рефлексия, за която нито Аристотел със своя трактат „Категории“, нито самият език дават достатъчно основание – и се замени с една „сказуемна“ теория на езика, чиято същност са измененията, то и фокусът към кинематичността ще се промени. Вече няма да е законът на движението, а областта, в която може да има две и поради това изменение – т.е. областта на Сега.

В обичайното разглеждане на кинематиката времето се разглежда неявно като равномерно, безструктурно и насочено¹. Но такъв подход оставя в немота същностния въпрос на физиката – въпроса за това, какво представлява Сега и какви са подстъпите към неговото описание. Кинематиката трябва да се интересува какво е движение и какъв е конкретният закон за движение на отделната материална точка, само след като е изяснила какво е Сега – областта, в която може да има движение, изменение, или просто две.

Времето на тази друга кинематика няма да бъде вече онова на Нютон, чието друго „негово название е продължителност“; другото му име трябва да е Сега. Това ни отправя към философските възгледи за времето на Декарт и... Мамардашвили².

Декарт пише относно „природата на времето“; или „продължителността на живота на нещата“: впрочем тази природа е такава, че нейните части не се намират помежду си в отношение на взаимозависимост и никога не съществуват едновременно, при това от факта, че сега съществуваме, съвсем не следва, че ще съществуваме в следващия момент, ако само някаква причина, а именно тази, която

* – Философски алтернативи, 1998, кн. 5–6.

¹ По-подробно вж.: В. Пенчев. Битие и наука. С., 1996, 6–8.

² В. Пенчев. Коментар към Мамардашвили. С., 27–35.

първоначално ни е създала, не ни възпроизведе сякаш отново, или, иначе казано, ако не ни запази.³

Подходът на статията може да се подсказе така: да опишем какво е Сега и на тази основа да се опитаме да разберем времето – вече не като нещо изначално, а като една може би твърде сложна конфигурация.

II

Бих искал да продължа по неочакван начин: ограничението на едно отношение се явява негов субстрат, на който то е свойство.

Нютоновото пространство няма субстрат, защото по определение то е среда на *неограничена* съотносимост. На него му се приписва формален субстрат – формален, защото не го ограничава – абсолютната отправна система. Опитът да ѝ се припише също така физическа природа – например хипотезата за етера – изправя пред необходимостта непрестанно да се добавят *ad hoc* нови свойства на тази среда. Причината е, че субстрат на едно отношение може да бъде само нещо, което го ограничава, а хипотезата за етера не ограничава по никакъв начин пространството, или съотносимостта на две точки.

Обичайно под субстрат на отношение се разбира нещо, което притежава това отношение. Но за да притежава нещо това отношение, друго нещо не бива да го притежава, иначе няма смисъл да говорим за нещо или неща, индивидуализирани от притежаването на отношението. И в този смисъл, както и с цел да се избегне объркването при универсални отношения, е по-разумно да се говори за ограничението като за субстрат на отношението, отколкото за притежавашото отношението като за негов субстрат. Фактът, че нещо притежава отношението, е безсмислен, докато не се посочи друго, което не го притежава, или по-точно (валидно и при универсални отношения) – докато не се посочи при какви условия отношението не може да съществува.

Докато Нютоновото пространство няма субстрат, доколкото е среда на *неограничена* съотносимост, то пространство-времето на Айнщайн има субстрат, доколкото е среда на *ограничена* съотносимост. Субстратът на последното е предпоставен чрез фундаментална константа на разпространение на светлината. Смисълът на този субстрат и на тази фундаментална константа е, че средата на съотносимост е ограничена от това: доколко за две можем да говорим като за едно посредством стилистичната фигура на отношението, или доколко две *все още* са две, а не едно.

Но ние не можем да използваме отношението и ако не можем да говорим за две, или ако все още не са две. Средата на съотносимост – пространството, или Сега – следователно е ограничено и от това (значи по друг начин), доколко можем да говорим за две, или доколко *вече* можем да говорим за две.

В такъв случай изводът е, че на средата на съотносимост съответствува още един субстрат, който трябва да е представен с фундаментална константа. Това е кинематичното действие (т.е. действието за единица маса). Константата на Планк за единица маса ще представлява такава фундаментална константа и ще бъде необходимият още един субстрат на пространството на Сега. Тя отразява, фигуративно казано, неговата „долна граница“: пространството като среда на съотносимост съществува дотам (или по-скоро оттам), докъдето (или по-скоро откъдето) може да се говори за две.

³ Р. Декарт. Първоначала философии. – В: Соч. Т. I. М., 1989, с. 24.

„Сега“ на пространство-времето е като разплитащ се шнур. Можем да обособим три зони. Първо, зона на непрекъснатост – шнурът още не се е разплел – все още не можем да говорим за две. Второ, зона на свързаност – шнурът тъкмо сега се разплита – тъкмо Сега можем да говорим за две. Трето, зона на „разкъсаност“ – шнурът вече се е разплел (и/или пак се сплита) – вече не можем да говорим за две, защото те не могат да имат нищо общо (или защото отново са станали едно).

Всъщност последната е хипотетична зона. Поне в едно отношение такава „разкъсаност“ няма. По-точно е да се каже, че шнурът отново се сплита, защото „разстоянието“ ($s^2 = x^2 + y^2 + z^2 - ct^2 = 0$) по повърхността на светлинния конус в пространството на Минковски е нула. Тоест по повърхността на светлинния конус не можем (в определен смисъл) да говорим за две.

Бихме могли да кажем, че и константата на Планк (за единица маса), и светлинната скорост определят кога няма отношение, кога няма пространство и Сега като среда на съотносимост, понеже просто няма две. Но светлинната скорост ограничава отгоре, т.е. „сплита шнур“, докато константният кинематичен импулс ограничава „отдолу“ – „докъде“ се е разплел шнурът. В този смисъл двете могат да се третират като една-единствена константа, гледана под два различни ъгъла – една константа, която „загваря“ пространството като скорост и го „отваря“ като кинематично действие⁴.

Резюмирайки, пространството като среда на съотносимост следва да има два субстрата: двете ограничения две *вече* (или *още*) да не се съотнасят. На двата субстрата съответствуват и две фундаментални константи и две величини – кинематично действие и скорост. Именно те трябва да се приемат – при подхода на настоящата статия – за субстратни, т.е. универсални, в кинематиката. Времето и пространството ще бъдат субстанциални⁵, наблюдаеми⁶ и в качеството на отношения между субстратните величини.

III

Но тогава какво биха представлявали субстанциалните величини време и пространство? Отношение на субстратните величини и от „изчислителна“ гледна точка съответно първата и втората производна на кинематичното действие спрямо скоростта:

$$R^{\infty} = [\delta S_k / \delta V_x; \delta S_k / \delta V_y; \delta S_k / \delta V_z] \\ t = d^2 S_k / dV^2$$

Как би следвало да се разтълкува стрелата на времето? Ако втората производна на една функция никога не намалява, а равномерно расте, това значи, че първата производна (R^{∞} , разстоянието) расте все по-бързо във функция от скоростта. Тази връзка между разстоянието и скоростта има глобален характер – от-

⁴ Макар така казано да е по-точно, по-надолу ще се придържам към по-грубата и по-неточна, но затова пък нагледна метафора (и по-близка до едно логическо разглеждане), че две не се съотнасят, защото се разкъсват, и това е ограничението „отгоре“ на пространството.

⁵ Едно тълкувание на разграничението между субстрат и субстанция, към което се придържам и в настоящата статия, е дадено във: В. Пенчев. Светът в езика и във физиката. – Философски алтернативи, 1998, кн. 5–6.

⁶ Въпросът за съотнасяне на универсално и наблюдаемо в съвременната физика се разглежда например във: В. Пенчев. Файрабенд: наука без опит е нито абсурдна, нито самопротиворечива идея. – Философски алтернативи, 1996, кн. 2.

носно Сега, — докато същевременно разстоянието и скоростта са независими в локален мащаб. От наличието стрела на времето, аналогично както по-горе, следва, че и кинематичното действие за единица скорост винаги ще нараства по-бързо от скоростта. Съответно, тъй като кинематичното действие в качеството на интегрална величина е произведение от скорост и разстояние, то следва — за да бъде изпълнено изискването за по-бързо нарастване на кинематичното действие в сравнение със скоростта, — че с увеличаване на скоростта се увеличава и разстоянието. Този извод е удивителен, защото законът на Хабл за разширяването на Вселената удовлетворява това изискване.

Тоест оказва се, че от наличието на стрела на времето следва съответно увеличение на скоростта и разстоянието. Вярна е и обратната импликация: разширяващата се Вселена изисква стрела на времето; и стрелата на времето изисква разширяване. За което и да е от двете да говорим, имаме предвид и другото.

Досега навсякъде фигурираше доста мъглявият израз „константа на Планк за единица маса“. Но ако се присъедини константата на Хабл посредством приблизителния закон:

$$V=HR,$$

то след елементарни преобразувания се оказва, че въпросната „единица“ маса числено зависи само от константи — h , c^2 , H , — т.е. и тя е константа:

$$m_0 = khHc^{-2},$$

където k е коефициент на пропорционалност в зависимост от използваните мерни единици⁷.

На m_0 може да съответствува определено минимално разстояние r_0 , при което само за $r > r_0$ ще може да се говори за две, т.е. за областта Сега. Съответно за m ще има r такова, че за по-големи разстояния ще може да се говори за област на Сега. Оттук следва и определена хипотеза за друга интерпретация на резултатите на интерференцията на единичен микрообект сам със себе си при опити с два процеп.

Хипотезата е, че за дадена маса при определено разстояние между двата процепа интерференчна картина е изключено да се наблюдава⁸. Това би означавало, че за определени разстояния между процесите вероятността „за преминаване“ през втория процеп (или през двата) става отрицателна, т.е. подобно явление няма да се наблюдава (на практика няма да се наблюдава експерименталният ефект — интерференчна картина).

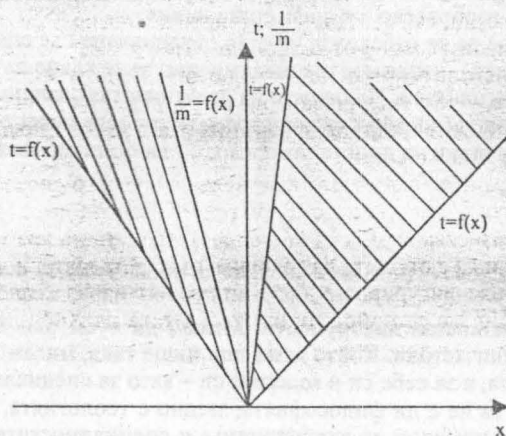
В светлината на казаното в тази статия въпросните „единица маса“, „кинематично действие за единица маса“ и корелацията „маса — разстояние“ трябва да се интерпретират така:

Пространството, или по-скоро Сега, като среда на съотносимост на две съществува само в област, определена от гранични параметри. Така за тела с маса „единицата маса“ (става дума за релятивистката маса) и със скорост, близка до тази на

⁷ При приблизителни стойности за $h=6.10^{-34}$ J.s; $c=3.10^8$ и $1/H=18.10^9$ години $\approx 5.7.10^{17}$ тази предполагаема константа се оказва от порядъка $1.10^{-67} + 1.10^{-68}$ kg. Този порядък е толкова пъти по-малък от масата на електрона, колкото последната от нашите макромерки. Не мога да преценя как следва да се интерпретира и дори дали това е възможно. Една смътна възможност е евентуална връзка с масата на неутриното (ако то има такава). При $m=m_0$ и $v \leq c$, то $r \geq 1.10.10^{23}$, което е от порядъка на една светлинна година. Тоест при $m=m_0$ за две може да се говори при r_0 .

⁸ При грубите онагледявания в настоящата статия за микрообекти с масата на електрона такава разстояние е от порядъка на 10 микрона.

светлината, областта, в която не може да се говори за две, областта на едното, е с размер от порядъка на една светлинна година. Това може да се онагледи така:

„Сега“ е само защрихованата област. Вътрешният „конус“, определен чрез функцията $1/m=f(x)$, дава долната граница на Сега, а външният „конус“ – $t=f(x)$, „конусът“ на светлината – дава горната граница на Сега.

Синтезирайки казаното дотук, под „Сега“ се има предвид област, ограничена и еднозначно описвана от следната система диференциални неравенства:

$$\begin{aligned} [R^{\infty}] &\leq c^2 \cdot (d^2 S_k / dv^2) \\ [V^{\infty}] &\geq H \cdot [R^{\infty}] \\ S_k^{\infty} &\geq h^{\infty} \end{aligned} \quad (1)$$

където $S_k = dS/dm$ (S е действие, а S_k – кинематичното действие), а

$R^{\infty} = [\delta S_k / \delta V_x; \delta S_k / \delta V_y; \delta S_k / \delta V_z]$, т.е. градиентът на кинематичното действие към скоростта.

Всички величини, които участвуват – S^{∞} , V^{∞} и m , – имат относителен характер⁹. Тази система диференциални неравенства определя *Сега като област, в която и само в която съществува среда на съотносимост*¹⁰. Тоест, ако е изпълнена системата неравенства, то величините маса, скорост и действие имат смисъл. Обратно, вън от областта на Сега, определена чрез неравенствата, една или повече величини не съществуват, защото не можем да говорим (в един или друг смисъл) за две.

„Сега“ е област, в която „шнурът е вече разплетен“, но още не е „сплетен“. При разплитането решаваща е ролята на физическата величина действие, в една „човешка“ феноменологичност – на масата, и противодействащата роля на скоростта, в „човешката феноменология“ – на времето. При „сплитането“ ролите се разменят: в „човешката“ феноменология ще изглежда, че сплита времето (скоростта), а му „пречи“ масата (действието).

⁹ Масата има относителен характер, ако се вземе предвид общият принцип за относителността на Айнщайн.

¹⁰ Всъщност и само в нея може да се говори за Сега.

Все още несплетеното позволява да започне ново разплитане и така сякаш Сега се предава като огън по бикфордов шнур. Едва при този изглед можем да говорим за продължителност и за причинно-следствена връзка. Но между онова, което вече се е сплело, и онова, което след това се е разплело – „неговото“ бъдеще – можем да говорим за битието на причината или като Хайдегер като за пра-нещовост [Ursachekeit], или по начина на Декарт – за „някаква причина, а именно, която първоначално ни е създала“ и която „ще ни възпроизведе като че ли отново“¹¹.

Дали времето като продължителност (така както го схващат Нютон и физиката, на която той дава тласък), а не като отделните огънове на Сега – времето на мислената като изчерпваща и затова всепоглъщащата ни причинно-следствена връзка, – не е оскъдното време на Хайдегер или времето на „още неидващия бог“ на Хьолдерлин? Хьолдерлин „първ определя – пише Хайдегер – едно ново време. Време на избягалите богове и идващия бог. Това е оскъдно време, понеже съществува [stehen] в един удвоен недостатък и Нищо [Nichts]: в Никога-Вече [Nichtmehr] на избягалите богове и в Още-не [Nochnicht] на идващия“¹².

IV

В предния шрих гледната точка беше субстанциална – Сега беше описано от гледна точка на субстанциалните величини: време, разстояние и маса. Това е описание на Сега „отвътре“, от гледна точка на „феноменологията на две“, т.е. в крайна сметка на човешката феноменология, а областите извън Сега се определяха като такива, в които „няма“ поне едно от трите – време, разстояние и маса, – защото няма две, а има едно.

В настоящия „шрих“ гледната точка ще бъде субстратна. Търсим (а и вече ги знаем) онези субстратни физически величини, които не изчезват при прехода от две към едно, и в този смисъл имат универсалистски, или субстратен, а не номиналистски, или субстанциален, характер.

Ще опишваме Сега посредством действието и скоростта.

Ако няма да боравим с време, пространство и маса, то пред нас изпъква необходимостта да определим по някакъв друг начин отделното, субстанциалното в Аристотелов смисъл (из основи преинначената и досега преинначаваната Аристотелова „субстанция“). Отказали се от непосредствената очевидност на човешката феноменология, трябва по някакъв друг начин – в рамките на кинематиката – да опишем най-естественото: „отделния човек“, „отделния кон“, „отделната материална точка“. Ако се придържахме към широкия друм на традицията, нямаше да има нищо по-лесно: отделността се експлоатираше чрез продуциране (дори и когато са разгледани като отношения) на време, пространство и маса за „отделното“.

Но т.нар. субстратен подход – като противопоставен на субстанциалния в настоящото разглеждане – ни лишава от обичайната опора. И се налага да откриваме „това отделно“, за да можем – от новата гледна точка – да го посочим и разграничим от „друго отделно“.

Отделно е онова – от гледна точка на субстратните величини скорост и действие, – което има постоянен импулс

¹¹ Цит. по-горе.

¹² M. Heidegger. Hölderlin und das Wesen der Dichtung. – In: M. Heidegger. Erläuterungen zu Hölderlins Dichtung. Frankfurt AM, 1971, S. 39. Срв. и с: „Психическото не е познаваемо в опита, като явяващо се то е „преживяване“, в рефлексия съзнателно усвояемо преживяване; то се явява като полагащо само себе си в абсолютен поток като току-що зараждащо се и вече отмиращо, видимо постоянно отпадащо във вече билото“ (Э. Гуссерль. Философия как строгая наука. – Логос, 1911, 1, с. 26). Един контекст на историческа съпоставка е предложен във: В. Пенчев. Битие и наука, 23–26.

и постоянна енергия. Фактически не се нуждаем от въвеждането на самостоятелни величини импулс и енергия, а само от факта на тяхното запазване (след като те бъдат изразени посредством действие и скорост). Това са законите за съхранение на импулса и скоростта, изразени „субстратно“:

$$(2) \quad S(v) = S_0 (d^2 S / dv^2) - \text{закон за запазване на енергията};$$

$$S(v) = S_0 (dS / dv) - \text{закон за запазване на импулса}.$$

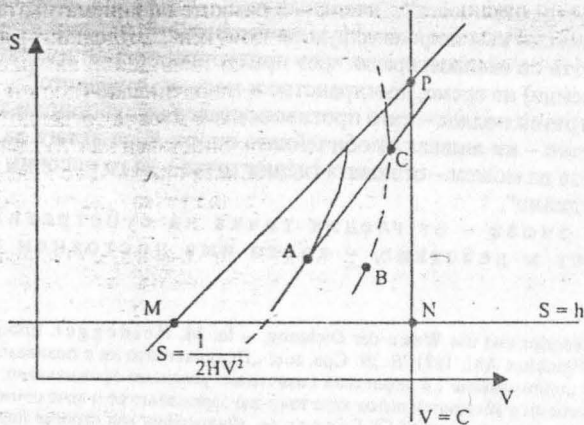
Формата на функцията, която допускат като решение тези диференциални уравнения, е експоненциална. Следователно „отделното“ от субстратна гледна точка е онова, при което действието нараства по експоненциален закон във функция от скоростта. Ако този закон се наруши, това е еднозначно свидетелство, че нещо се е присъединило или отделило от „отделното“, т.е. че имаме поне две „отделни“.

При „субстратен подход“ системата диференциални неравенства (1), описващи Сега, се представя пределно просто:

$$\begin{aligned} v &\leq c \\ S &\leq v^2 / 2H \quad (3) \\ S &\geq h \end{aligned}$$

Тази област на Сега, определена с неравенства (3), е „пресичана“ от множества от фамилии експоненциални зависимости – представляващи „отделности“. Тези отделности се разклоняват и събират като линейна суперпозиция, така че при дадени S и v се определят новите коефициенти на разделящите се „отделности“ или на сумарната „отделност“. Точките на преразпределяне на коефициентите (при запазване на експоненциалната форма) според нашата човешка феноменология и според традицията във физиката се окачествяват като „взаимодействия“. Такова преразпределяне на коефициентите на експоненциалните функции можем да наблюдаваме единствено и само в областта на Сега (но голям въпрос би бил дали не може да се предположи и извън нея).

Всичко казано в този „шрих“ може да се онагледява чрез следната диаграма:

Областта, определена от точките М, N и Р и кривите $S=h$, $v=c$ и $S=v^2/2h$, е областта на Сега. В нея има няколко „отделености“. Взаимодействия се осъществяват в точките А и В+С. Извън областта на Сега можем да говорим за „съществуване“ хипотетично – изобразено е с прекъснатата линия.

Мимоходом може да се отбележи, че едно съчленяване със специалната теория на относителността – например онагледимо чрез въвеждане на трета ос, маса – навежда на любопитни идеи. Наличието на релятивистка зависимост на масата във функция от скоростта, заедно с експлицираната тук зависимост на действието от скоростта влече наличие на проста зависимост – любопитно каква? – на действието от масата.

V

И накрая да обоснова използвания подход да посоча набелязаните цели в настоящата статия.

Философът не използва инструменти. Можем да чуем или да прочетем за философски метод или методи. Който казва или пише така, мисли за философията като за дисциплина, а за себе си и колегите си – като за специалисти.

Ще се възрази: та не е ли философията, заедно с теологията, математиката, химията и мениджмънта една от дисциплините и специалностите в Софийския университет, който следва световния опит?

Ала техническата и институционалната организация на една дейност не са подстъп към нейната същност. За философа предметът на дейността му на пръв поглед се обхваща изцяло от въпросите, които изучават теолозите, математиците, химиците, та дори и мениджърите или други специалисти. А „неговите“ инструменти и методи не могат да съперничат с техните. Твърденията на философа са бабини деветини в сравнение с ясната дума на науката или с многовековно утвърждавана и подобрявана традиция, или с каноните на бурно развиваща се практическа дейност.

Следователно – но само привидно – философията може да има за предмет единствено самата себе си. Ето откъде идва днешната тежест на „историята на философията“.

Но все пак „Какво е сега?“

Отговорите на специалистите, на историците, на политолозите, на социолозите, на културолозите, пък и на физиците и на математиците, не удовлетворяват – те съвсем не са отговори на този въпрос. Те отговарят на привидно близки или сходни въпроси, или отхвърлят и отричат *такъв* въпрос. Те трябва да погледнат от него, но така, че да бъде отнякъде, за да видят само открилия се изглед, щото самият открил се изглед да може да се изследва като самият той.

Хайдегер казва: гръцкото $\epsilon\lambda\sigma\chi\omega\upsilon\eta$ превеждаме с „индукция“ и при това напълно погрешно. $\epsilon\lambda\sigma\chi\omega\upsilon\eta$ не е пробягване на фактите с оглед на извличане на общи или устойчиви качества. Не. Това е първоначалният поглед, който ни отвежда при нещата – навеждане към, – след който и на чиято почва може да придойдат и да се коренят науката, традицията, културата и практиката¹³.

Казват оправдателно, извинително, а и възхваляващо, че философите само задават въпроси, на които после други отговарят. Следователно философията е да се задават въпроси. Въпреки намеренията, този възглед затъмнява същността на философията не по-малко от другия, който я разглежда като дисциплина.

¹³ M. Heidegger. Vom Wesen und Begriff der Fysis. – Aristoteles Physik B. 1. – In: M. Heidegger. Wegmarken. Frankfurt AM, 1976. S. 242.

Измежду многото въпроси философията задава само някои, и то пренебрежими в сравнение с количеството и дори в сравнение с дълбочината на въпросите, които задават дисциплините, практиката и ежедневно човешко съществуване. Нерядко нейните въпроси остават без отговор и се забравят, излиняват и изчезват. Философията даже не винаги задава въпроси, а често отговаря на вече съществуващи такива:

В своята същност философията не е необходимо да задава въпроси. Тя навежда към нещо, в което може да се вкоренят традиция, култура, наука и практика, а може и да не се вкоренят. Навеждайки към нещо, тя създава онова отнякъде, от което може да се открие само изгледът към нещото и самият изглед да се проучва и развива детайлно като самия той.

Същността на философията е да предвиди, което значи предварително да види, т.е. да пред-види отнякъдето на един изглед. Често това отнякъде описва чрез въпрос, нерядко чрез хипотетичния изглед, откриващ се от това отнякъде. Ала въображаемият изглед, който се заема да подсказе – било то посредством система, афоризми, поучения, или по друг начин, – сочи не себе си, а мястото отнякъде, откъдето се вижда въображаемото описвано.

С термините на Хусерл: посредством една опредметима ноема се има предвид неопредметим корелативен ноезис, от който вече може да се достигне – ако го желаем и си поставим подобна задача (сама по себе си далече от духа на Хусерловото учение) – до натуралистично истинна ноема, корелативна за този ноезис.

Такава е същността на подхода, залегнал в тази статия.